

1941
226 328

ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE
MEMORIILE SECȚIUNII LITERARE
SERIA III TOMUL XII MEM. I

Inv. 79062

79481

VASILE ALECSANDRI ÎN POEZIA UNIVERSALĂ

DE

MIHAIL DRAGOMIRESCU

MEMBRU DE ONOARE AL ACADEMIEI ROMÂNE ¹⁾

Academia Română are de scop mai înainte de toate să cultive limba, literatura și istoria românească. Cu vremea însă s'a mai desvoltat în sânul ei și tendința de a cultiva știința românească, dreptul românesc, filosofia românească. Dar s'a păstrat obiceiul ca să se pună accentul pe ceea ce este românesc. A venit vremea credem ca scopul Academiei Române să se lărgească. În adevăr, noi am trecut până acum prin trei faze: perioada imitațiunii, reprezentată prin Ion Heliade Rădulescu; perioada asimilării reprezentată prin mândra personalitate a lui Titu Maiorescu și perioada creațiunii reprezentată prin Eminescu, Caragiale și Creangă. Purcedând dela aceștia, albia creațiunii s'a mărit din ce în ce și astăzi putem zice că multe din producțiile noastre literare și științifice au nu numai o importanță locală, interesând numai pe Români, ci și o importanță care trece hotarele țării. Problema care se pune Academiei e nu numai să aleagă din producțiile noastre numai ce ne poate interesa pe noi, dar și producțiile noastre care pot interesa omenirea. Așa fiind, vorbind de Alecsandri, e dreptul nostru să ne întrebăm: din toată opera lui Alecsandri nu se găsește nimic care să intereseze și pe alți cititori decât cititorii români? Nu e nimic în opera lui care să aibă valoare universală? Aruncând o privire peste

¹⁾ Publicațiune postumă.

Din faptul că *Alexandri* a transformat-o în poezie lirică. Frumusețea « Mioriței » nu stă în cadru. Cei trei ciobănei se coboară ei

Pe-un picior de plaiu
Pe-o gură de raiu

dar înafară de aceste versuri, nu mai găsim alte frumuseți în înțelegerea celor doi ciobani, ca să ucidă pe cel de-al treilea sau în jalea « Mioriței » decât doar

La negru zăvoiu
Că-i iarba de noi
Și umbra de voi.

Frumusețea « Mioriței » stă în testamentul Moldovanului din care vedem seninătatea lui în fața morții. În sufletul lui nu e mișcat de loc că are să moară. E destul ca el să fie îngropat alături de stâna și de oițele lui care, cu toate că « Miorița » le va spune că ciobanul a plecat să se însoare cu o mândră crăiasă, vor continua totuși să plângă pe mormântul lui. E destul că fluerele de fag și de soc izbite de vânt i-or cânta la cap. El se va simți una cu natura care l-a creat și în care a crescut și a cunoscut ce e viața, care va continua și după ce va muri. Numai un lucru îl neliniștește pe ciobanul moldovan. Gândul maică-sei. E singurul lucru care, în seninătatea ce simte, îl turbură. E singurul semn că el are o inimă omenească. E după părerea folkloristică o notă introdusă de *Alexandri* și anume o notă falsă. Ne ridicăm cu tărie în contra acestei păreri. Seninătatea ciobanului ar fi prea rigidă, fără această notă admirabilă. Ciobănelul, care se știe

Mândru ciobănel
Tras printr'un inel
Fețișoara lui
Spuma laptelui
Mustăcioara lui
Spicul grâului
Perișoru' lui
Pana corbului
Ochișorii lui
Mura câmpului

așa cum îl vede ochii mamei, care-l iubește din toate puterile, știe cât ține mama lui la el și-l doare, când maica sa

va afla că e mort, din vorbele « Mioriței ». De aceea îi zice el « Mioriței »:

Dar la cea măicuță
Să nu-i spui, drăguță,
Că la nunta mea
A căzut o stea
Soarele și luna
Mi-au ținut cununa
Brazi și păltași
I-am avut nuntași
Preoți, munții mari
Pasări lăutari
Păsărele mii
Și stele făclii

Farmecul acestei poezii unice în felul ei stă tocmai în introducerea mamei, care-și caută flăcăul. Că acest episod nu se găsește în variantele poporane arată sărăcia inspirației poporane pe lângă bogăția inspirației lui A l e c s a n d r i, care, arătând, ca și varianta poporană, seninătatea ciobanului în fața morții, o face totuși mai omenească prin sentimentul matern, care o subliniază. Intr'aceasta stă marele merit al marelui nostru poet. E drept că într'o versiune poporană, în loc de mama, poetul introduce pe iubita ciobanului, dar cu o stângăcie, care nu are a face cu mama, care-și caută copilul și dă importanță operei. Din momentul ce interesul poetic cade asupra testamentului Moldovanului, el nu mai e epic ci liric. El cristalizează un sentiment obiectivat prin elementul de cadru: Miorița și Moldovanul. Ar putea cineva obiecta că balada prin introducerea « măicuței » rămâne tot epică. Obiecția nu e întemeiată prin faptul că noi ne așteptăm să vedem ce fac Ungureanul și cu Vrânceanul și dacă își îndeplinesc scopul și cum. Introducerea « măicuței » deși epică, e străină de fondul principal al poeziei. Ea rămâne deci ca un element epic ce sprijine efectul liric și mai mult nimic.

« Miorița » varianta A l e c s a n d r i își trage dar valoarea neîntrecută dela lirismul ce se găsește în testamentul Moldovanului și această valoare e întărită prin complicațiunea introducerii măicuței care-și caută flăcăul. Seninătatea în fața

un echilibru, și o rotunzime, care fac dintr'însa un adevărat model de valoare universală.

Dar unde *Alecsandri* se ridică la înălțimi la care puțini poeți mari s'au putut ridica, este în balada « Mănăstirii Argeșului ». A întrupa sentimentul de mândrie pentru arta sa, a da un exemplu de moralitate în același timp sacrificându-și soția și sacrificându-se pe sine însuși, cum face Meșterul Manole, este a te ridica pe culmi înalte pe scările artei. Rar muza populară să ajungă asemenea înălțimi. Temele analoage grecești și sârbești sunt dezvoltate cu o stângăcie și de o ciudățenie, care nu numai nu sunt comparabile cu Mănăstirea Argeșului, dar n'au nici valoare artistică deosebită. Cei ce au vorbit de aceste variante ca prototipuri ale Mănăstirii Argeșului s'au pus numai din punct de vedere folkloric, neglijând cu desăvârșire punctul de vedere estetic. E timpul să dăm Cezarului ce este al Cezarului. Balada noastră e o incomparabilă capodoperă și e o înjosire fără nume s'o compari cu Puntea dela Arta sau cu Cetatea Scadaru, poemăle grecești și sârbești absolut inferioare « Mănăstirii Argeșului » varianta V. *Alecsandri*.

Balada românească chiar și în varianta populară are un erou: Meșterul Manole. El face mănăstirea cea frumoasă, el visează visul cu zidirea unei soții în temeliile mănăstirii; el tănuiește soției sale să nu vie de dimineață cu mâncare; el se roagă la Dumnezeu să-i pună fel de fel de piedeci soției sale care venea cu demâncare și era sortită să fie zidită în temelia mănăstirii; el se laudă, față de Negru-Vodă, că poate să facă o mănăstire și mai frumoasă, și el sboară de pe acoperiș și se face o fântână în apropierea mănăstirii. În balada sârbească, eroul nu e meșterul, pare a fi craiul Vucașin, care vrea să zidească nu o mănăstire, ci o cetate; femeia, care e zidită, e nevasta lui Goico, fratele lui Vucașin; Vucașin nu visează vreun vis ci este îndemnat de Vila, un fel de mama pădurii sârbească. Și această Vilă îndeamnă mai întâi pe Vucașin să zidească, în temelia cetății ce o ridică, pe doi gemeni, Stoian și Stoiana, pe care trimite să-i găsească în lume, cu saci de aur, o slugă credincioasă, care călătorește zadarnic fiindcă nu găsește doi gemeni Stoian și Stoiana. Acest in

dent e de prisos fiindcă rămâne fără urmare. Goico, care ține jurământul să nu-i spună femeii să nu vină la cetate, nu face nimic ca să împiedece venirea femeii lui; iar când e zidită în temelie ea se roagă să-i lase două deschizături în dreptul pieptului ca să-și alăpteze copilul, care suge opt zile cât mai trăiește femeia zidită și-apoi un an după ce a murit femeia din zid. Și se mai roagă femeia să-i lase două deschizături în dreptul ochilor ca să-și poată vedea copilul când se duce acasă. Cu aceste amănunte grotești se termină balada. Nici urmă de ce i s'a mai întâmplat lui Vucașin sau Meșterului Radu care zidise femeia, sau lui Goiko, bărbatul femeii. Balada sârbească este incomparabil inferioară; dar gândul folkloristic a putut s'o pună alături de « Mănăstirea Argeșului », ba chiar s'o privească ca model al baladei române. Ceea ce n'a făcut gândirea folkloristică o face acum gândirea estetică. Folklorul este istoric. El pune pe același plan toate producțiile poporului. Estetica este logica simțirii. Ea ierarhizează producțiile după criterii ce-i sunt proprii. Ea face serviciu și folklorului întru cât de n'ar fi variantele estetice, nu s'ar mai ocupa de cele neestetice. Și e clar că dacă n'ar exista varianta estetică a « Mioriței » lui A l e c s a n d r i, nu s'ar mai ocupa nimeni de celelalte variante absolut inferioare din punct de vedere literar. Estetica este o știință ce se situează între Logică și Etică. Precum Logica e îndreptarul inteligenței și Etica îndreptarul voinței, tot așa Estetica este îndreptarul simțirii. Și în această privință, poporul român va fi sau nu logic, va fi sau nu etic, dar cu siguranță este estetic, și în această direcțiune trebuie pusă superioritatea lui asupra altor popoare. Nu e locul aci să mă întind mai mult asupra esteticului la poporul român; dar e un lucru care trebuie mai curând sau mai târziu făcut. E o mândrie fără seamăn să știi că pe o latură a sufletului ești superior altora. Și poporul român pe latura estetică e un popor mare. Dar să ne întoarcem.

« Miorița », « Mihul copilul » și « Mănăstirea Argeșului » sunt trei capodopere, pe care le revendicăm pentru muza lui A l e c s a n d r i. Mai are el și alte balade, cum ar fi « Constantin Brâncoveanu », « Dolca », « Opreșanul », « Movila lui

Burcel », « Toma Alimoș », toate făurite cu simțul lui estetic, dar ele au o valoare mai locală, mai națională. Toate sunt bine făcute, dar sentimentele întrupate n'au universalitatea seninătății în fața morții sau în fața vieții, necum sentimentul etic și estetic din Mănăstirea Argeșului.

Dar nu e vorba numai de universalitatea sentimentelor. Sentimentele pot fi universale dar pot fi incomplete, dacă nu sunt capodopere. « Miorița », « Miha Copilul » și « Mănăstirea Argeșului » în varianta A l e c s a n d r i sunt trei capodopere. Ele au mai întâi câte o idee generatoare — acelea pe care le-am caracterizat mai sus, și care sunt complete și ușor caracterizabile. Astfel sentimentul seninătății în fața morții, cu ideile secundare ce-o susțin de contopire a omului cu natura întreagă, este un sentiment sublim, patetic și olimpien. Ce poate fi mai sublim decât liniștea ciobanului moldovean în fața morții, pe care o vede venind? Ce poate fi mai patetic decât închipuirea lui că oile l-or plânge cu lacrimi de sânge și că nu va muri ci se va însura cu « o mândră crăiasă a lumii mireasă »? Ce poate fi mai patetic decât închipuirea maică-sei alergând și rugăciunea lui către Mioară să nu-i spună maică-sei că la nunta sa a căzut o stea? Și ce sentiment poate fi mai olimpien decât atitudinea lui față de cei doi vrăjmași ce-i vor moartea?

În același timp « Miorița » are o învăluire estetică, o atmosferă senină, echilibrată și imaginativă și o plasticitate rară naturală, fantastică și contemplativă.

Cum va fi el îngropat în mijlocul oițelor și cum la nunta lui vor lua parte soarele și luna, brazi și păltași, munții și pasărele și stelele ca făclii sunt de o măreață plasticitate. Ce să mai vorbim de formă. O formă simplă, aproape fără verbe; o formă minunat descriptivă, cu o evoluție întreagă a sentimentului și un cadru admirabil. Motivarea ar părea că lipsește. De ce ciobănelul moldovean este așa de senin față de moartea lui? Nu ni se spune. Dar manifestarea lui este așa de spontană și de sinceră că nimeni nu se mai întrebă de ce este el astfel. Este pentru că *este*.

Cât despre armonie, « Miorița » este o încântare izvorită din adâncimile sufletului. Poezia se desfășoară calm și me-

ludios. Compoziția ar suferi fiindcă nu are sfârșit. În realitate compoziția e trunchiată și caracteristic trunchiată. De desnodământul epic nu mai avem nevoie: e destul că cu momentul liric a luat sfârșit și poezia.

În același chip putem dovedi că și « Mihu Copilul » și « Mănăstirea Argeșului » sunt două capodopere. Și ele au o idee generatoare, care poate fi caracterizată de sublimă. Și ele au o atmosferă estetică și o plasticitate ușor caracterizabilă. Și ele au o formă simplă și adâncă și-o armonie unică.

E incontestabil că *Vasile Alecsandri* este mai înainte de toate un mare poet național. Nu numai prin poeziile populare, care, pe lângă valoarea universală, au și o valoare națională, dar prin desele lui inspirațiuni dela evenimentele prin care a trecut poporul român în a doua jumătate a veacului al XIX-lea. « Deșteptarea României », « Banul Măracine », « Sentinela Română », « Hora Unirii », « Dumbrava Roșie », Pastelurile, Ostașii noștri cu « Peneș Curcanul » și « Sergentul », « Boierii și ciocoi », « Despot Vodă », « Fântâna Blanduziei », « Ovidiu » și altele, sunt toate poeziile, poeme și drame care, deși nu îndeplinesc toate cerințele estetice, răscolesc sentimentul românesc și au o valoare pedagogică, până la care nu s'a ridicat niciun alt poet al nostru, nici chiar *Emineescu*. Să ne bucurăm dar de marile lui merite naționale, dar să nu uităm că, în același timp, are câteva capodopere cu valoare universală.

MONITORUL OFICIAL ȘI
IMPRIMERILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI — 1943

C. 84.419.

PREȚUL LEI 30.—